

lyeket az ablakomból látok..." S egyetlenegy bizonyosságként ebben a teljes bizonytalanságban hetek óta arra gondolok, hogy amíg megvan az asztal, amelyen írunk, s azok a házak, amelyeket ablakunkból látni, addig – bármilyen bizonytalan és kifürkészhetetlen lett légyen is ez idő tájt – nekünk, maradónak is megvan a saját sorsunk. A saját sorsunk, amelyet nem adatott ugyan meg a magunk igényei szerint formálnunk, hitelét, egyéni veretét egyedül az adja meg, hogy nemcsak el-, de meg is szenvedjük. Igaz, ezt az eget becsülettel megadja.

„Mintha hirtelen valamennyi csillag kialudnék”

„Tudok egy bolygót, egy vörös képű uraság lakik rajta. Az soha egyetlen virágot meg nem szagolt életében. Soha egy csillagot meg nem nézett. Soha senkit nem szeretett. Soha nem csinált egyebet, mint folyton csak számolt. És egész álló nap azt hajtogatja, amit te mondtál az imént: »Én komoly ember vagyok! Én komoly ember vagyok!«, és csak úgy dagadt a kevélységtől. Hát ember ez? Dehogyan ember! Gomba!”

Úgy tűnik, *A kis hercegnek*, *Saint-Exupéry* felnőtteknek és gyerekeknek egyaránt szóló felejthetetlen meséjének egyedül ez a részlete tud e szörnyű idők közepette megragadni. Csupa ilyen „komoly emberrel” van teli a világ, legalábbis e viharos balkáni szeglete. Akik csak számolnak, számolnak. Holttesteket, gépfegyvereket, szavazatokat, mikor melyik van soron. Hogy a megrendült emberi lélek elundorodva fordítja el a fejét ezeknek az iszonyú buzgalommal számolható-számítható *gombáknak* a siserehadától, akik rég elfedték már előlünk a napot, a talpalatnyi földet, ahol állunk, s per sze, a messzi ég horizontját is.

Saint-Exupéry Kis hercege legfőképpen a szeretetről szól és a „megszelídítésről”, mely nélkül nincs, nem lehet kapcsolat ember és ember között. Azt vallja: „jól csak a szívével lát az ember”. De azt is, hogy „a beszéd csak félreértések forrása”. S a felelősségről beszél: „Te egyszer s mindenkorra felelős lettél azért, amit megszelídítettél”. Minderről azonban képtelen lennék fennhangon tünődni, minden szó lejárata lenne, „félreértések forrása”.

Minden bizonnal sorsdöntően befolyásolják mostani olvasatomat a körülmények. Nagyon-nagyon jó, hogy mindez ilyen kristálytisztán meg van fogalmazva, de ne bolygassuk, ne is érintsük, mert még ez is semmivé válik, mint az ország, mint a béke, mint az együttélés meghatározott rendje és konvenciója. Semmivé, mint Vukovár, Sarajevo és Travnik, mint biztonságban tudott utcák és házak sokasága, megannyi lakhely, mely otthonul szolgált ezreknek és ezreknek.

A sivatag közepén váratlanul felbukkanó kis herceg első mondata: „Légy szíves, rajzolj nekem egy bárányt!” S amikor az elbeszélőnek sehogy sem sikerül megfelelő bárányt rajzolni, végül rajzol egy ládát, mondván: „Benne van a bárány, amit akarsz.” S a kis herceg nagyon meg volt elégedve, mert ő látta a ládában a bárányt. Valahogy én is ládába tettem mostanában mindazt, amit *Saint-Exupéry* mond a szeretetről, a kapcsolatteremtésről, a „megszelídítésről”. De bevallom, nemigen merek még belekukucskálni sem a ládába. Így, nagy ritkán mégis felsejlik meglétének törékeny feltételes módja.

Amikor a kis herceg elhagyta háznál alig nagyobb bolygóját, vándorlásai során több bolygót végiglátogatott. A király, az iszákos, a hiú és az üzletember bolygója után eljutott a lámpagyújtogató bolygójára. Ez volt mind közül a legkisebb. Se ház nem volt rajta, se emberek nem lakták. Csak egy szál magában a lámpagyújtogató, aki egyik pillanatban meggyújtotta, a másikban eloltotta a lámpát. S ezt tette egyvégtében, szünet nélkül, mert így szólt a parancs. S amikor a kis herceg megkérdezte, miért ez az egész, ami oly tökéletesen hiábavaló, a lámpagyújtogató így panaszkodott:

„Szörnyű mesterség ez! Valaha régen nagyon értelmes volt. Este meggyújtottam, reggel eloltottam a lámpát. Aztán reggeltől estig pihenhettem, és estétől reggelig alhattam.

– Azóta megváltozott a parancs?

– A parancs nem változott – mondta a lámpagyújtogató. – Éppen ez a baj! A bolygó évről évre gyorsabban forgott, a parancs viszont maradt a régi.

– És? – kérdezte a kis herceg.

– És most, hogy percenként fordul egyet a tengelye körül, nincs egy másodpernyi nyugalom! Percenként oltok meg gyújtok.”

Mostani olvasatomban ez a részlet áll hozzám a legközelebb. Óhatatlanul azonosulok a lámpagyújtogatóval. Vajdasági magyar értelmiségi mivoltomban. Mint minden értelmiséginek e földtekén, az lenne a dolgom, hogy figyeljem a körülöttem zajló eseményeket. Nem merem azt mondani, hogy az lenne a dolgom, hogy gondolkodjam rólok, a legjobb esetben is csak töprengésre futhatja, vagy annyira sem. Mert igaza van annak a barátomnak, aki nagyképűségnek nevezi esetünkben a gondolkodást. A tűnődés vagy töprengés azonban mintha túl könnyed lenne annak az újra meg újra hiábavalónak bizonyuló megiramodásnak a kifejezésére, amivel a megfigyelés és eligazodás szellemi erőfeszítése jár. Semmi sem olyan szövevényes, mint a hazugságok és hamisítások rendszerré szilárdult működése. És azt hiszem, semmi sem ennyire fojtogató. Mert amint az egyik szálát kibogozza az ember, s felderengene némi fény, máris újabb sötétség veszi kezdetét. Az eligazodás belső parancsának engedelmességgel gyújtogatjuk ugyan lámpásunkat, a világ azonban körülöttünk – akár egy gyér fényű lámpás erejéig is – kivilágíthatatlanná lett végképp.

Holtfáradt vagyok, akárcsak a kis herceg lámpagyújtogatója. Az eligazodás parancsa megmaradt ugyan, csak éppen végrehajthatatlan. A balkáni valóság, mely valónak mutatja ugyan magát, holott csak az agyrémhez és iszonyathoz lenne hasonlítható, percenként fordul egyet a tengelye körül, mint a lámpagyújtogató elszabadult bolygója. S akit e valóság dolgain való töprengés belső parancsa űz, vaktában gyújtogattja és oltogattja a lámpát. Vaktában és mindhiába, a hazugságok és hamisítások rendszere, amelybe ittlétünknel fogva valamennyi itteniek belegabalyodtunk, maga az útvesztő.

Amikor ezt írom, a „gombák” épp a szavazatokat számlálják Paléban. De beismérem, nemcsak a félelem és a kétségbeesés lapit bennem sikolyra készen, hanem a dac is: csak számoljanak, számítgassanak! Mikor, ha nem nagy megpróbáltatások idején győződhetek meg az ember arról, hogy eszméletének és képzeletének valamely félreeső szegletében még mindig megvan az aranytartaléka. Hiánytalanul megvan az a kis bolygó, ahol a kis herceg lakik. Még hozzá biztos helyen: benne a ládában. Mert e kis bolygó megléte nélkül „mintha hirtelen valamennyi csillag kialudnék”. Végérvényesen, mindörökre.